

8. Európska študentská súťaž o najlepšiu esej 2018

vyhlásená

Martinom Kastlerom, predsedom Ackermann-Gemeinde a bývalým europoslancom,
a Dr. Matejom Spurným, predseda Spoločnosti Bernarda Bolzana.

Téma: „Západ a východ Európy – čo nás rozdeľuje a kadiaľ prebieha hranica?“

3. miesto

Marianna Švecová

23 rokov, Medzinárodný obchod, Univerzita Karlova v Prahe

Hranica – pojem, ktorý podľa Krátkeho slovníka slovenského jazyka označuje „čiaru oddeľujúcu isté administratívne celky, či územia“. Najčastejšie hovoríme o hranici medzi štátmi, krajinami, či okresmi, avšak definovať hranicu medzi dvoma kultúrnymi, ideologickými, či politickými časťami jedného kontinentu nie je vždy jednoduché. Zložitosť jednotnej definície hranice medzi západnou a východnou Európou zobrazuje súčasná situácia krajín strednej Európy, resp. zoskupenia Visegrádskej štvorky, kam patria Česká republika, Slovensko, Poľsko a Maďarsko. Stredná Európa, pojem, o ktorého existencii, či presnej definícii sa vedie množstvo polemík, sa na pomedzí tzv. Východu a Západu pohybuje počas svojho historického vývoja neustále. Ako ručička na váhach prechádza z jednej na druhú stranu spektra v závislosti na prevahe tlaku západných, či východných krajín. S postupujúcou globalizáciou a súčasnými politickými a hospodárskymi trendmi je síce úplné „zapadnutie“ do jednej zo štruktúr takmer nemožné, no napriek tomu môžeme hlbšie nahliadnuť do tejto problematiky a pokúsiť sa určiť, na ktorú stranu je ručička váh predstavujúca strednú Európu v súčasnosti naklonená viac, či kam smeruje v budúcnosti. Preto by sme si mali zodpovedať nasledujúce otázky: Aké faktory môžu ovplyvňovať postavenie krajín Visegrádskej štvorky na tomto „východno-západnom“ spektre? Kam by sme toto zoskupenie mohli zaradiť dnes? A je vôbec možné podľa určitých

kritérií definovať „Západ a Východ“ a stanoviť tak jednotne vnímanú hranicu medzi týmito celkami?

„Od Štetína na Balte po Terst na Jadrane bola naprieč celým kontinentom spustená železná opona“, tieto Churchillove slová z roku 1946 boli predzvesťou dlhotrvajúceho bipolárneho rozdelenia sveta a začiatku tzv. Studenej vojny. Opona, ktorá rozdelila svet na dva tábory – Západ, predstavovaný Spojenými štátmi americkými a západnou Európou oproti Východu, kde vedúce postavenie patrilo Sovietskemu zväzu. Symbolom rozdelenia sveta sa stal Berlínsky múr, ktorý bol fyzickým dôkazom existencie neprekonateľnej hranice medzi dvoma znepríatelenými blokmi. Štáty strednej Európy v tomto konflikte „padli“ na východnú stranu váh a ostali tak od západného sveta takmer úplne izolované.

Pád železnej opony preto znamenal pre krajiny Visegrádu nový nádech západnej slobody a demokracie. Koniec 90. rokov 20. storočia sa niesol v znamení liberálnych reforiem, odstraňovania pozostatkov socialistického režimu a postupného začleňovania sa do západných štruktúr. Rozpad Sovietskeho zväzu bol pre strednú Európu dôležitým impulzom k ďalšiemu

pohybu ručičky váh, tentokrát však prevážila strana západná a štáty tak postupnými krokmi vstúpili do inštitúcií ako sú Európska únia, či Organizácia Severoatlantickej zmluvy. No kým nadšenie z preberania západných hodnôt, získanej slobody prejavu, pohybu a postupnej liberalizácie boli na počiatku tisícročia v krajinách pomerne výrazné, dnes môžeme hovoriť o akejsi fáze vytriezvenia ovládajúcej celú strednú Európu. Príkladom nám môžu byť nedávne prezidentské, či parlamentné voľby, ktoré sa v posledných rokoch uskutočnili postupne v Poľsku, Maďarsku, na Slovensku a v Českej republike a ktoré poukázali na fenomén vzostupu konzervatívnych síl, odporcov západných štruktúr, ba až k počiatkom pomalého rozkladu demokracie. Obavu z ďalšieho smerovania Visegrádu vyjadrujú nielen opozičné strany v štátoch, ale i samotná Európska únia, ku ktorej sme sa len pred niekoľkými rokmi sami pridali. Ide však o nepripravenosť na integráciu do západných štruktúr, chýbajúcu historickú skúsenosť alebo kultúrnu a geografickú špecifickosť regiónu, znemožňujúcu jeho zaradenie do jedného z dvoch, takpovediac protichodných celkov? Podľa môjho názoru tu istú rolu zohrávajú všetky tri faktory.

V prvom rade zohráva svoju úlohu čas. Hoci sa zdá, že politické reformy je možné prijímať rýchlo a s ľahkosťou, pričom splniť Kodanské kritériá na vstup do Európskej únie sa štátom podarilo prakticky v rámci desaťročia, zmeniť hodnoty zakorenené v kultúre a vštepované ľuďom počas vyše päťdesiatich rokov socialistického režimu však bude vyžadovať čas nepomerne dlhší. Medzi volebným elektorátom tvorí stále veľkú časť generácia, ktorá veľkú časť svojho života prežila práve v „minulom“ režime, čo môže spôsobovať istú bariéru v procese prispôbovania sa iným kultúrnym a politickým štandardom, ktoré so sebou priniesla prítomnosť západných inštitúcií, keďže nie sú v súlade s tými, na ktoré boli dlhé roky zvyknutí.

Ako sa ukázalo vo voľbách, ktoré v posledných rokoch prebehli vo všetkých štátoch strednej Európy a v nich dosiahnuté výsledky konzervatívnych a „proruských“ strán, ľudia ešte nie sú pripravení na rozsiahle zmeny myslenia a inštitúcií, ktoré tu boli zakorenené po desaťročia. A tak napriek počiatkovej eufórii zo získanej slobody a začleňovania sa k Západu je pravdepodobné, že na skutočné ukotvenie jeho hodnôt v spoločnosti bude ešte nutné obdobie niekoľko generácií.

S týmto faktorom tiež súvisí chýbajúca historická skúsenosť liberálnej demokracie. Počas historického vývoja musela stredná Európa čeliť mnohým skúškam, ktorým ju okolité veľmoci vystavovali. Zmeny hraníc, okupačné režimy, útlak národov vo vlastnom štáte – i to sa odrazilo na pamäti jednotlivých krajín strednej Európy, kde liberálne myšlienky dlho nemali svoje miesto. Prístup k liberálnej demokracii je tak odlišný od toho západného, preto definitívny posun hranice

medzi dvoma ideologickými celkami až na úroveň Rumunska, Ukrajiny, či Bieloruska, ešte môže znamenať dlhodobý a pravdepodobne i náročný proces.

V poslednom rade tak ide nepochybne i o kultúrnu, historickú a geografickú špecifickosť regiónu, ktorá súvisí s nemožnosťou úplne „zapadnúť“ do jednej, či druhej strany spektra. O zemepisnej polohe a jej súvisom s pozíciou medzi dvoma centrami napovedá už jej prívlastok „stredná“ Európa, ktorá tak tvorí akúsi prirodzenú hranicu stretu vplyvu oboch celkov. Následkom toho sa tu vytvorila zmiešaná kultúra, na jednej strane prijímajúca západné vplyvy, na druhej spätá s východnými tradíciami. K tomu dopomohol i slovanský jazyk troch zo štyroch štátov Visegrádu, ktorý toto územie spája s najväčším slovanským národom, Ruskom. Naopak rozrastajúci sa medzinárodný obchod, možnosť slobodného cestovania, a pocit súdržnosti v rámci Európskej únie nás už nenávratne spojil i so Západom, preto stále ostávame na pomedzí oboch strán.

Na záver si tak môžeme opäť položiť otázku: je možné definovať hranicu medzi „Západom“ a „Východom“? Mojou odpoveďou je, že presná definícia nie je možná. Samotné označenie Východ a Západ je v dnešnom poňatí len akýmsi ideologickým poňatím vyplývajúcim z rozloženia veľmocenských centier počas Studenej vojny. Avšak zatiaľ čo počas konfliktu bolo možné reálne definovať hranicu medzi blokmi ako líniu „železnej opony“, v súčasnosti takáto hranica v podstate neexistuje. Hranicu chápeme skôr ako politické, hospodárske, či kultúrne „naklonenie“ ručičky váh na jednu, či druhú stranu definovanú ideálmi, ktoré tieto dve centrá reprezentujú. Videli sme, že historicky ručička oscillovala okolo stredu hneď niekoľkokrát a kým sa po rozpade Sovietskeho zväzu zdalo, že už ostane nenávratne na strane západnej, v súvislosti s udalosťami posledných rokov vzrastajú obavy z návratu k opačnému pólu. Ohliadnime sa však za našou, vyše päťdesiatročnou skúsenosťou, počas ktorej nás východný blok držal pevne na svojej strane a taktiež jeho spôsob presadzovania sily vo vlastnom štáte i v medzinárodných vzťahoch. Ak sme z nej dostatočne poučení, mali by sme sa snažiť ďalšej

zmene kurzu zabrániť a napriek vzrastajúcemu euroskepticizmu a rastúcej podpore populistov pomôcť k presadzovaniu demokratických a liberálnych myšlienok. Špecifický región strednej Európy pravdepodobne nikdy do Západu úplne nezapadne, v dnešnom globalizovanom a prepojenom svete to ani nie je v našom záujme. Je však len na nás, aby sme i v budúcnosti vedeli vyvažovať pomyslené váhy tak, aby sme si zachovali svoju jedinečnosť, avšak aby sme pritom neboli ohrozovaní prílišným tlakom toho pólu, na ktorom sme boli už v minulosti nedobrovoľne držaní dlhé roky.